

Franjo Štefanović

O stogodišnjici rođenja

Stanislav Preprek

I opet se navršila jedna stogodišnjica. Kada sam početkom 1924. članak o njemu, predratnoj Sv. Ceciliji, kojim sam mu htio pokazati da se netko brine o njegovom radu, morao pretvoriti u nekrolog, jer je iznenada umro kad je članak već bio u štampi, nisam ni slutio da ću poslije 55 godina dočekati da pišem ponovno o njemu i njegovu radu. A on to svojim pionirskim radom na dječjoj operi doista i zaslužuje.

Franjo Štefanović rodio se prije 100 godina, točnije 13. III. 1879. u Petrovaradinu. Učiteljsku školu završio je u Osijeku i potom službovao u raznim mjestima Srijema, osobito u Podunavlju. Posljednje takvo mjesto bio je Čerević, odakle je 1906. konačno premješten u Petrovaradin, gdje je ostao sve do smrti. Ovdje je ponajprije službovao kao učitelj u nižim, a zatim kao nastavnik fizike i matematike u višim razredima tadašnje Više pučke škole, položivši u Zagrebu ispit za te predmete. Još kao učitelj na selu bavio se električnim pokusima pa je nabavljao i razne aparate, Čerevički župnik Antun Bogetić, vrlo napredan svećenik, nabavio je na Štefanovićev nagovor fonograf s kojim je Štefanović pomoću kartonske trube snimao pjevanje i govor i ponovno sve to reproducirao na veliko čuđenje i divljenje prisutnih. To je za ono doba, početkom ovoga stoljeća, između 1902. i 1906. bila prava rijetkost za jedno selo kao što je bio Čerević. Isto tako bavio se Štefanović u svom slobodnom vremenu i fotografijom, što u ono vrijeme nije bilo lako, ako se sjetimo velike fotografske kamere i staklenih ploča koje je trebalo mučno razvijati i kopirati. Sve je on to učinio s ljubavlju i tako znanjački da su te fotografije još i danas tako svježe kao da su snimljene jučer.

No, mnogo važniji od svega ovoga bio je njegov skladateljski rad. Kao nadareni muzičar, on je još u učiteljskoj školi počeo skladati muške zborove koje je izvodio sa svojim drugovima. Kasnije je nastavio i sa skladanjem mješovitih zborova, osnivajući u svakom mjestu gdje je službovao i pjevački zbor s kojim je izvodio ne samo svoje nego i zborove drugih skladatelja. Da bi usavršio svoje muzičko znanje studirao je muziku tri godine, počevši od 1909. u Glazbenom zavodu u Zagrebu. Osim redovitih teorijskih predmeta učio je i sviranje na rogu i solo-pjevanje kod poznatog pjevača i profesora Camarotte.

Štefanović je skladao oko 100 muških i mješovitih zborova. Među njima se ističu: *Djedovski dom*, *Jutarnja pjesma*, *Putnik*, *Himna »Nevenu«* (*U kolo, braćo, nek zaori pjesma*), *Večer*, *More mi je ljubav tvoja*, *Živo biju srca naša* itd. Zatim je skladao oko 20 solo-pjesama s klavirskom pratnjom. Među najboljima su: *Chanson*, *Spominjanje*, *Sljemenskoj ciklami*, *Ljubav* itd. Skladao je i komičnu operu *Matek i Jana* isto tako s klavirskom pratnjom, što omogućuje njeno izvođenje i u manjim mjestima, pa kantatu *Majčina pjesma* za sopran i alt solo, mješoviti zbor i klavir. Nedovršen mu je ostao oratorij *Prvi grijeh* na riječi Silvija Strahimira Kranjčevića.

Međutim, najvažnije područje Štefanovićeva skladateljskog rada bila je dječja pjesma. Još kao učitelj skladao je gotovo sve pjesmice koje su se nalazile u tadašnjim čitankama. Na kraju sata uzео mu neku pjesmu koja mu se sviđala, brzo olovkom nacrtao linijski sistem i za tren oka skladba je bila gotova pa ju je odmah s djecom i pjevao. Tako se kroz godinu

dana u njegovom stolu nakupilo bezbroj ceduljica s napjevima dječjih pjesama. Na kraju školske godine on bi, kao što mi je sam pričao, sve to bacio u vatru, ne smatrajući to u svojoj skromnosti ničim osobitim. Tako je, na žalost, propalo mnogo dobrih pjesama, mnoga lijepa zbirka. No, on je ipak ponekad pribilježio po neku od njih u posebnu kajdanku (sačuvana je do danas). To su jednoglasne i dvoglasne pjesme bez pratnje i s pratnjom klavira. Među njima se ističu: *Veselje mladosti*, *Sto volim*, *Rosa*, *Đačke nevolje*, duet *Lastavicama*, scena *Vračare*, *Majka* (*Ja ne znam što je majka mila*), zatim *kanoni Snela je koja jaje*, *Imam janje mileno* itd.

Franjo Štefanović (1879—1924)

Skladajući za djecu došao je u tom stvaralaštvu do prelomnog trenutka koji je bio upravo od pionirskog značaja. Naime, 1918. napisao je svoju prvu operu za djecu, *U vilinoj gori*. Slijedile su jedna za drugom dječje opere *Šumska kraljica* 1919. (koju je 1922. i štampom izdao), *Na Orlov-gradu* 1920. i alegorijska *Seoba Slavena* 1921. Ove su opere nastojale brzo jedna za drugom, upravo u nekoj grozničavoj žurbi, kao da je nesvjesno slutio da mu se približava kraj života. Jedan od mojih poznanika, suradnik Leksikografskog zavoda u Zagrebu, pregledao je na moju molbu sve opće i muzičke leksikone i enciklopedije, počevši od Enciklopedije Britanike i nigdje nije mogao pronaći da je netko u svijetu prije 1918. napisao dječju operu koju bi od početka do kraj pjevala samo djeca bez sudjelovanja odraslih pjevača kao što je to slučaj u operi Engelberta Humperdincka *Ivica i Marica* i još nekim sličnim. Ove Štefanovićeve dječje opere sadrže sve elemente prave opere: tu su recitativi, arije i zborovi. Sve su ove opere napisane s klavirskom pratnjom da bi se moglo lako izvoditi.

Poslije spomenutog istraživanja u Leksikografskom zavodu usuđujem se tvrditi da je Franjo Stefanović tvorac dječje opere u kojoj sudjeluju samo djeca, ne samo kod nas, nego i u svijetu uopće. Ove dječje opere treba razlikovati od igrokaza s pjevanjem.

Franjo Stefanović skladao je i crkvene skladbe. Na prvom mjestu treba istaći misu *Na glas zvona*. To je bio natječaj Sv. Cecilije. Riječi su kasnije pretvorene u *Sad će početi žrtva sveta*. Za ovu misu dobio je prvu nagradu o. K. Kolb. Međutim, petrovaradinsko pjevačko društvo »Neven« vrlo je često pjevalo ovu Stefanovićevu misu s prvobitnim riječima. Osim ove mise Stefanović je skladao još i slijedeća crkvena djela: mise: *latinska za muški zbor, dvoglasna latinska uz pratnju harmonija* (1905.), *hrvatska dvoglasna uz pratnju harmonija* (1908.), *hrvatska dvoglasna* (premađena misa iz 1908.); za glas i orgulje: *Zdravo Marijo* (1910.), *Zdravo Marijo F-dur* (1911.), *ista pjesma, druga verzija As-dur* (1911.), *Zdravo Marijo G-dur, Zdravo Kraljice* (1912.), *Pater noster* (latinski i njemački), *Domine, ne mi furore tuo; Srcu Isusovu za sopran, alt i orgulje*; za mješoviti zbor: *Srcu Isusovu, Svete svečanosti* (1907.) i *Ecce sacerdos* za muški zbor. Harmonizacije za mješoviti zbor: *Hajdmo, hajdmo, Vjerujem u Tebe* i *Danas se čuje*.

Štefanović nije u Petrovaradinu vršio orguljašku službu, ali je od vremena do vremena odsvirao po koju sv. misu. Osobito je volio subotom, kad je bio slobodan, da svira i pjeva na redovnoj sv. misi u crkvi Majke Božje Tekijske. Tu je dolazio do izražaja njegov izvanredno lijepi glas baršunastog tembra. U taj sam ga crkvi i sam s uživanjem slušao u svojim mladim danima.

Franjo Stefanović bio je neko vrijeme zborovođa i petrovaradinskog pjevačkog društva »Neven« za koji je skladao i himnu kao što je već rečeno. S »Nevenom« je osim drugih izveo i većinu svojih zborova, dijelove svog nedovršenog oratorija *Prvi grijeh*, komičnu operu *Matak i Jana*, kantatu *Majčina pjesma*, zatim zbor prelja iz opere *Holandanin lutilica* Richarda Wagnera i dijelove Zajčeve opere *Nikola Šubić Zrinjski*. Sa školskom djecom i s »Nevenom« priređivao je svake godine po nekoliko koncerata, što je svakako doprinijelo podizanju muzičke kulture u Petrovaradinu. Posljednjih godina života bio je ravnatelj Više pučke škole. Umro je iznenada 26. I. 1924. u svojoj 45-toj godini na veliku žalost svojih učenika, kolega i sugrađana.

Štefanovićev utjecaj kao muzičkog pedagoga i skladatelja bio je od velikog značenja za Petrovaradin. Početkom drugog svjetskog rata pjevačko društvo »Neven«, čiji su pjevači bili Stefanovićevi učenici, prestalo je s radom poslije 60-godišnjeg uspješnog djelovanja. Pjesme koje je Štefanović djecu u školi učio i »Neven« na svojim koncertima pjevao prenosile su se s generacije na generaciju. Lijep primjer ovoga je obitelj Vjekoslava Grginčevića, rano umrlag, a vrlo darovitog pjevača »Nevena« i Štefanovićevog učenika. On je svoju djecu Michaelu i Branislava učio sve one pjesme koje je nekada sâm naučio u školi i u »Nevenu«.

Tradicija pjevanja Štefanovićevih pjesama nije nikada sasvim prestala. Kao što sam već rekao, on je s djecom neprekidno izvodio sve svoje pjesme. Tako je izveo i sve svoje dječje opere, a *Šumska kraljica* bila je osim nekoliko put u Petrovaradinu izvedena i u Novom Sadu, Vukovaru, Đurđevcu, Križevcima pa i u Zagrebu o čemu postoji i novinski isječak prikaza tog izvođenja. Poslije njegove smrti njegove su se dječje pjesme i dalje pjevale u petrovaradinskoj školi. Tako je negdje oko 1935. na zajedničkoj priredbi novosadskih škola zbor petrovaradinske škole otpjevao pjesmu *Molimo se, Lado* (iz alegorije *Seoba Slave-*

na). Poslije rata pjevala su djeca u tadašnjoj petrovaradinskoj nižoj gimnaziji njegove dječje pjesme, a neke članice novoosnovanog mjesnog pjevačkog zbora izvodile su njegove solo pjesme i duete (Chanson, *Spominjanje, Ljubavi, Lastavicama* i *Vračare*). Nešto kasnije izvela je osnovna škola i njegovu dječju operu *Šumska kraljica*. Kad je u okviru KUD »Vladimir Nazor« reorganizirana pjevačka sekcija pod nazivom »Pjevački zbor Neven«, održan je 1955. koncert Štefanovićevih zbornih skladbi s mojim uvodnim predavanjem o njegovu životu i radu.

Poslije rata u petrovaradinskoj osnovnoj školi bilo je zanemareno pjevanje Štefanovićevih dječjih pjesama sve do 1956. kada je muzički odgoj na toj školi preuzela prof. Mihaela Grginčević. Tada nastaje pravi preporod njegovih dječjih pjesama. Ona ih izvodi sa školskim zborom, a i sama pjeva neke njegove solo-pjesme. Prigodom 40-godišnjice Štefanovićeve smrti 1964. uredila je sa školskom djecom njegov grob i održala malu svečanost. Iste godine pripremila je školsku priredbu na kojoj su uz klavirsku pratnju bile izvedene ne samo Štefanovićeve dječje pjesme, nego i neki njegovi zborovi. Na početku priredbe pročitao je moj opširan govor o Štefanovićevom životu i radu. Na priredbama knjižnice i čitaonice V. Nazor pjevala ona njegove solo-pjesme kao i na priredbi koja je bila posvećena kulturnim radnicima Petrovaradina u prošlosti. Uz Štefanovića to su bili Ilija Okrugić, petrovaradinski župnik i poznati pjesnik, dječji pjesnik Mijat Crnko i Mirko Kovačić, direktor škole i književnik.

Dolaskom Tihomira Tapavice za nastavnika muzike na petrovaradinsku osnovnu školu 1966. nastavljena je tradicija njegovanja i pjevanja dječjih pjesama Franje Stefanovića. No, on je učinio još i nešto više. Počeo je izdavati muzički časopis *Cvrčak* u kome je objavljivao većinom dvoglasne i troglasne dječje zborove s klavirskom pratnjom i bez nje. Do sada je izašlo 11 brojeva ovog muzičkog časopisa u kojima su objavljene i neke Štefanovićeve dječje pjesme. Urednik časopisa T. Tapavica odlučio je da prigodom 90-godišnjice Štefanovićevog rođenja podigne od prihoda časopisa skromni spomenik na njegovom grobu, što je i učinjeno 1. XI 1969. Kao što se vidi, ostavština Franje Štefanovića nije zaboravljena. On i dalje živi i živjet će još dugo, doklegod budemo svjesni da u njegovim djelima posjedujemo nešto doista vrijedno.

Govoreći jednom prigodom o Franji Štefanoviću rekao sam: »Kamo sreće da je svaki Petrovaradin imao svog Franju Štefanovića.« To treba da znači da bi svako mjesto, ovako veliko ili malo, trebalo da ima svog skladatelja odnosno muzičara, kao što smo mi imali Štefanovića, pa da se muzički život razvije tako kao što je to bilo ovdje, pa možda i u još većem opsegu. Bez obzira na obimnost ostavštine nekog umjetnika i bez obzira na veće ili manje značenje nečijeg djela, može se slobodno reći da je svima nama potrebno i najmanje dobro djelo, jer, kao što kaže jedan suvremeni dramski pisac, »naš svijet je još uvijek toliko mračan da mu je potrebno i najmanje svjetlašće«. Poznati rimski povjesničar Plinije Stariji napisao je jednom prigodom: »Kad nam već nije dano da dugo živimo, ostavimo za sobom bar nešto, što će svjedočiti da smo nekada živjeli«. U ovoj je izreči važnije djelo koje čovjek za sobom ostavlja, ali u svakom slučaju mi se uz djelo rado sjećamo i njegovog tvorca. Franjo Štefanović ostavio je za sobom svoje muzičko djelo, dakle, nije uzalud živio pa je sada naša dužnost da to djelo održavamo u životu na našu radost, a pogotovo na radost naše djece kojoj je on uglavnom i posvetio svoje stvaralaštvo i svoj život.